

Chùa Liên Trì Hải Hội

NGUYỄN TÁ NHÍ^(*)

Chùa Liên Trì Hải Hội được các sách gọi tắt là chùa Liên Trì. Chùa nằm trên khu đất của thôn Lâu, tổng Hữu Túc, huyện Thọ Xương, tỉnh Hà Nội.

Sách *Thăng Long cổ tích khảo* cho biết, thôn Lâu chính là đất cũ của lầu Ngũ Long thời Lê. Từ cửa Tuyên Vũ trong đô thành nhìn ra thấy khu đất này nằm vắt ngang qua hồ Thuỷ Quân. Người ta bắc một cây cầu đá nối thông hai bờ với nhau. Bến Tây Long là nơi thuyền bè đậu san sát, lũ khách lui tới hết sức nhộn nhịp. Đến thời Tây Sơn, bến này không được sử dụng nữa, sau thấy có ba pho tượng thần rất lớn sừng sững giữa đường thôn. Hai pho lớn có kích thước chiều rộng 1 thước, chiều cao 5 thước, còn pho bé nhỏ hơn một chút. Người đương thời gọi đó là Lôi Xiết tướng quân, chẳng ai dám động tới. Sang đầu thời Nguyễn, quan quân kéo tượng chuyển đi nơi khác, nhưng quân đông đến mấy kéo cũng không chuyển. Dân sở tại vội sắm lễ vật đưa đến trước tượng làm lễ, lễ xong thì chuyển tượng dễ như đẩy đổ cây khô. Sau đó, dân thôn liền xây một ngôi miếu để thờ phụng. Đến đời Minh Mệnh, do số dân của thôn Lâu thưa vắng nên tỉnh Hà Nội đã cho sáp nhập thôn Lâu với thôn Hậu Lâu thành thôn Cựu Lâu.

Sách *Đại Nam thiên uyển kế đăng lục* cho biết, năm Thiệu Trị thứ 6 (1846), Thượng thư Nguyễn Đăng Giai được điều

động đến làm Tổng đốc Hà Ninh. Ông đã đứng ra hưng công xây dựng chùa Liên Trì Hải Hội trên đất thôn Cựu Lâu và mời Hoà thượng Phúc Điền về trụ trì. Chùa có tất cả 335 gian, đủ cả thượng điện, hậu điện, thập động, hành lang, tầng phòng, v.v... Bốn mặt chùa đều thông thoáng, dân thôn trồng sen vàng, đến mùa sen nở, hoa tươi rực rỡ, nên có tên gọi chùa Liên Trì. Tiếp đến, ông cho xây dựng khu chợ Tam Bảo ở ngay đất chùa để hàng hoá lưu thông giúp dân sinh lợi. Ông cho phép dùng thuế chợ để làm tiền hương đèn ở chùa. Khách thập phương náo nức đến lễ Phật, có người tâm đắc cảnh chùa đặt thành lời ca, sau này được sưu tầm và đưa vào trong sưu tập *Ca dao ngạn ngữ Hà Nội*. Nội dung những lời ca ngợi cảnh chùa Liên Trì Hải Hội đó như sau:

Gần xa náo nức từng bừng

Vào chùa Quan Thượng xem bằng
động tiên.

Lâu chuông gác trống hai bên

Trông ra chợ mới Tràng Tiền kinh đô.

Khen ai khéo hoạ địa đồ

Sau lưng Nhị Thuỷ trước hồ Hoàn Gươm.

Phong quang cảnh trí trăm đường

Trong xây chín giếng ngoài tường lục lăng.

Rõ mười cửa động từng bừng

---

*. PGS.TS., Viện Nghiên cứu Hán Nôm.

Đền vàng toà ngọc chậi từng như nêi.
 Dục trì phơi tỏ màu sen
 Thập phương chư Phật ngồi trên đủ
 mười.

Dạo xem Tam Bảo khắp rồi
 Hành lang nhà Hậu khắp nơi rõ ràng.
 Kẻ thanh lịch khách quyền sang
 Vào chùa lễ bái mọi đường vui xem.
 Ai ai mến cảnh vui Thiên
 Lòng trần rũ sạch nhơn nhơn ra về.
 Bước xem hòn đá xanh rì
 Nhìn xem phong cảnh chắi về nữa đầu.

Cảnh chùa trang nghiêm lộng lẫy
 khiến du khách thiện tín mười phương
 nghĩ đến công lao của người xây dựng
 chùa. Tương truyền, thời bấy giờ, dân
 gian gọi Tổng đốc Nguyễn Đăng Giai là
 Sinh Phật bởi công đức này của ông.

Người trụ trì chùa, có thể gọi là tổ sư
 khai sáng ra chùa Liên Trì Hải Hội là
 Hoà thượng Phúc Điền. Khi còn tại gia,
 ông là người làng Bạch Sam, huyện Sơn
 Minh, trấn Sơn Nam Thượng, nay thuộc
 xã Hoa Sơn, huyện ứng Hoà, tỉnh Hà
 Tây. Ông sinh năm 1794, ngay từ thừa ấu
 thời đã xuất gia đầu Phật. Trước khi về
 chùa Liên Trì, Hoà thượng đã từng trụ trì
 các chùa Bồ Sơn (Bắc Ninh), Phú Nhi
 (Sơn Tây), v.v... Ở đâu, Hoà thượng cũng
 nhận được sự trợ giúp của Tổng đốc
 Nguyễn Đăng Giai nên cảnh chùa ở đó
 đều rất trang nghiêm. Năm 1873, Hoà
 thượng viên tịch. Bấy giờ quân Pháp đã
 đánh thành Hà Nội, đất Hà Thành hỗn
 loạn, cảnh chùa vì thế trở nên hoang phế.
 Cuối thế kỉ XIX, người Pháp cho dỡ hoàn
 toàn ngôi chùa để xây dựng Toà Bưu
 chính Thành phố và Toà Khâm sứ Pháp.

Ngày nay, chúng ta chỉ tìm thấy cảnh
 chùa qua những vần ca dao, qua một số
 thư tịch cổ và ngôi tháp nhỏ duy nhất còn
 sót lại bên Hồ Gươm trước cửa Bưu điện
 Hà Nội.

Gần đây, khi tìm hiểu kho sách của
 Viện Nghiên cứu Hán Nôm thấy sách
Quốc Âm thi ca tạp lục, kí hiệu
 AB.643, có chép bài văn phổ khuyến
 trung tu chùa Liên Trì. Bài văn không
 ghi rõ niên đại biên soạn và tác giả, song
 căn cứ vào nội dung có thể đoán định tác
 giả là một nhà sư, có lẽ là người kế đắi
 của Hoà thượng Phúc Điền. Đây là một tư
 liệu quý giúp chúng ta tìm hiểu thêm về
 chùa Liên Trì Hải Hội trên đất Hà Thành
 ngàn năm văn hiến. Tư liệu cũng cho
 thấy, từ sau khi xây dựng, chùa Liên Trì
 đã được tôn tạo lại ít nhất một lần.

Dưới đây là toàn văn bài phổ khuyến:
***Trung tu Hà Nội Đại sứ quan tự phổ
 khuyến văn***

“Cái văn! Nhân chi vi thiện sự, thiện
 sự nghĩa đương vi. Sở vi thiện giả vô tha,
 tại hồ thử phát lương tâm tu thành phúc
 quả yên nhĩ.

Thư viết: Tác thiện giáng chi dĩ tường.

*Dịch viết: Tích thiện chi gia tất hữu dư
 hương.*

Thị thiện giả thiên tất phúc chi, như
 hưởng ứng thanh, như ảnh tùy hình,
 đoán đoán hồ kì vô sai dã.

Tư hữu Liên Trì Hải Hội tự, tiên Bắc
 Kì kinh lược Đại sứ Nguyễn tướng công
 chi sở sáng dã. Kim sát huy hoàng quang
 chiếm Cự Lâu chi địa, Phạn cung tráng
 lệ tiên lâm Hoàn Kiếm chi hồ. Thành
 Long Biên chi đệ nhất thắng cảnh dã.

Y! Tướng công vãng hĩ, không di thiên lạc chi danh lam, nhi đại đạo đương tiền trường úc vạn gia chi Sinh Phật. Tầng nhật nguyệt chi kỉ hà vũ hám phong chàng, nhi lâu đài du dĩ cổ hĩ, đặng bỉ ngạn giả mạc bất xung xung nhiên phủ kim tư tích, hàm viết: *Tướng công chi lực chi đức ư thử tự đa hĩ, hồ pháp nhi Thiên quynh uỷ tích phi phục tích thì quang cảnh dã.*

Phù dĩ nhân tôn thiện niệm, kiến chi do bất an tâm hướng hồ thiên đấng thiên sa khởi khả điềm nhiên toạ thị. Cố dục nhất phiên tu tập dĩ phục cựu phong quang. Thiết tư hạo đại công trình, cần khuyến thập phương thiện tín. Nguyên phát Bồ Đề chi niệm kết thiện quả vu Thiên lâm, hoàng khai Bát Nhã chi tâm kết thiện duyên vu Phạm cảnh. Tỉ đắc dĩ dịch suy chính ngoã, trùng tân pháp giới chi phong quang, nhân cựu tựu tâm, tăng bí kì viên chi cảnh sắc. Thượng hữu dĩ kế tướng công doanh tạo chi sơ tâm, hạ hữu dĩ phó ngô nhân chi chí nguyện. Tắc đức đại như Tu Di sơn, phúc đặng hà sa số.

Cố khuyến”.

Dịch nghĩa: ***Văn phổ khuyến trùng tu chùa quan Đại sứ***

Từng nghe nói, con người làm việc thiện, bởi việc thiện thực đáng phải làm. Cái gọi là thiện chẳng có gì khác, chỉ là hăng hái phát tâm tu thành phúc quả.

Kinh Thư viết: Làm điều thiện sẽ được ban giáng cát tường.

Kinh Dịch viết: Nhà nào tích thiện sẽ được dư thừa phúc khánh.

Như thế, người làm việc thiện sẽ được Trời che chở, như bóng với hình, rõ ràng chẳng sai chút nào.

Nay có ngôi chùa Liên Trì Hải Hội⁽¹⁾ do quan Kinh lược Đại sứ Nguyễn Đăng Giai xây dựng.

Chùa Phật huy hoàng rực rỡ giữa đất làng Cựu Lâu, Phạm cung tráng lệ, phía trước nhìn ra hồ Hoàn Kiếm, thật là thắng cảnh đệ nhất ở thành Long Biên. Ôi! Tướng công đã đi xa, song vẫn lưu lại cảnh danh lam muôn ngàn không tịch, và lại đại đạo ở ngay phía trước để nhớ đến bậc Sinh Phật của muôn nhà⁽²⁾. Nay trải qua năm tháng mưa dạt gió vùi, lâu đài mỗi ngày thêm cổ kính. Người đã bước lên bờ giác ngộ, ai mà không cảm kích xem cảnh hôm nay thấy nuối tiếc mà nói rằng: “Sức lực của Tướng công, công đức của Tướng công bỏ vào đây nhiều lắm, mà sao nay để cảnh chùa hư quạnh chẳng phải là quang cảnh của ngôi chùa xưa”.

Ôi! nếu con người ta còn chút thiện niệm nhìn thấy cảnh chùa như thế đã không yên lòng, hướng hồ chúng ta mặc áo cà sa nhà Phật lại có thể lẳng lặng ngồi nhìn vậy sao. Vì thế, những muốn một phen tân tạo để khôi phục lại quang cảnh ngày xưa, nhưng thấy rằng, đây là công trình to lớn, do vậy xin phổ khuyến thập phương thiện tín hãy phát tâm Bồ Đề để kết thiện quả nơi cửa Phật; khai mở tâm Bát Nhã để có thiện duyên với Phạm cảnh. Như thế sẽ thay ngôi đối xà, khôi phục lại phong quang pháp giới, tăng thêm cảnh sắc chốn kỳ viên. Trên có thể đền đáp tấm lòng của Tướng công xây dựng chùa buổi ban sơ, dưới làm thoả lòng ước nguyện dân ta. Như thế sẽ có được phúc quả lớn như núi Tu Di, nhiều như cát sông.

Do vậy phổ khuyến./.

1. Liên Trì Hải Hội là tên ngôi chùa do Tổng đốc Nguyễn Đăng Giai xây dựng, thường gọi tắt là chùa Liên Trì hoặc chùa Quan Thượng.

2. Ý cả câu nói, Tổng đốc Nguyễn Đăng Giai có nhiều công đức với đạo Phật thời đó, dân gian coi ông là Phật sống (Sinh Phật).